

FK Pirjo Markkola

Maaseudun naisen elämänkaari 1800-luvulla

Salmeluksen Silja oli yksi maaseudun tytär, jonka elämänvaiheet kirjailija F.E. Sillanpää on romaanissaan "Nuorena nukkunut" tehnyt meille tutuiksi. Tämä nuori nainen syntyi talollisen tyttärenä, mutta vanhemmat menettivät talon ja rippikouluikänsä mennessä Silja oli jäänyt orvoksi. Tyttö joutui lähtemään piiaaksi talollisten palvelukseen, vaihtoi muutaman kerran palveluspaikkaa ja ehti vielä kokea aavistuksen kansalaissodan kauhuistakin ennen varhaista kuolemaansa. Keuhkotauti katkaisi Siljan elämän 22 vuoden iässä.

Kirjallisuus kuvaa usein osuvasti jotakin aikakautta tai sen ilmiötä historian mikrotasolla, yksityisen ihmisen elämän ja kokemuksen kautta. Samaa aikaa voidaan kuvata myös makrotasolla, esittämällä tilastotietoja ja aikasarjoja eri ilmiöistä ja niiden kehityspiirteistä. Kumpikin lähestymistapa valottaa oman puolensa elämän kokonaisuudesta, mutta jättää samalla monia kysymyksiä avoimiksi. Salmeluksen Siljan elämäntarina on kaunis ja koskettava kertomus nuoresta naisesta, mutta sen perusteella on esimerkiksi mahdoton sanoa, oliko Silja jollain tavoin "edustava", ajalleen tyypillinen nais-hahmo. Toisaalta tilastot kertovat vaikkapa keuhkotaudin yleisyyden, mutta niiden avulla emme pääse lähelle niitä ihmisiä, jotka kyseiseen tautiin kuolivat.

Jonkinlaiseksi ihanteelliseksi lähestymistavaksi voitaisiin edellä luonnehditun perusteella määritellä tutkimus, jossa yksityinen ja yleinen taso yhdistetään, tutkimus, jossa ihmisten toiminta ja sitä määrittelevät rakenteelliset tekijät voidaan liittää toisiinsa ja niiden kautta päätellä, minkälaista ihmisten jokapäiväinen elämä menneisyydessä oli. Yksi keino soveltaa tällaista lähestymistapaa on kerätä useiden yksityisten ihmisten elämäntarinoita ja niiden avulla pyrkiä päättämään jotain yleistä ja luotettavaa ns. taval-listen ihmisten menneisyydestä.

Tällainen elämänhistoriallinen tutkimus on hedelmällistä myös viime aikoina lähes räjähdysmäisesti kasvaneen naistutkimuksen näkökulmasta. Kun tutkitaan naisten arkielämää, voi elämänkaarinäkökulman soveltaminen auttaa tutkijaa esittämään mielekkäitä kysymyksiä. Vaikkapa selvärajainen jako naisten töihin ja miesten töihin vanhassa maatalousyhteiskunnassa saa uusia ulottuvuuksia, kun sukupuolien lisäksi otetaan huomioon ihmisen ikä ja sosiaalinen asema.

Vaikka maaseudun ja maatalouden historiasta on tehty monia ansiokkaita tutkimuksia, tiedetään suomalaisista maaseudun naisista ja heidän elämästään yllättävän vähän. Naisten elämänpiiri on usein sivuutettu tutkimuksissa. Tällä on monia seurauksia nykypäivänkin naisten elämäntilanteeseen. Naisia on usein patisteltu milloin mihinkin ainoastaan väittämällä, että "näinhän se on ennenkin ollut". Naisten jatkuva riittämättömyyden tunne kodin ja työelämän välisessä ristipaineessa on saanut käyteaineensa juuri niistä syytöksistä, joita on esitetty puutteellisen historian tuntemuksen perusteella. Kuinkahan moni nainen on saatu tuntemaan itsensä huonoksi äidiksi pelkästään väittämällä, että "kyllä naiset ennen hoitivat itse lapsensa, mutta nykyajan naiset ovat niin itsekkäitä, että menevät työhön ja jättävät lapsensa muiden hoidettaviksi". Syytösten esittäjät tuskin muistavat, että 1800-luvun maalaistaloissa lapsia hoitivat vanhemmat sisarukset, palkatut lapsenpiiat, mummot, vaarit tai muut "väkipuolukset", jotka eivät tähdellisempään työhön pystyneet. Lapsen äiti oli työikäinen ihminen, jonka työpanos tarvittiin pellolla, navetassa tai muissa talon töissä. "Mökin muijakaan" ei voinut keskittyä lastenhoitoon, koska hänen piti yrittää erilaisten tilapäistöiden avulla hankkia elantoa perheelleen.

1800-luvun lähteet osoittavat, että naisia löytyi mitä moninaisimmista yhteyksistä. Kysymys paljon puhutusta "naisen paikasta" on kiinnostava, sillä näyttää siltä, että naiset eivät ole tainneet koskaan "tietää paikkaansa", niin monenlaisissa töissä 1800-luvunkin naiset kulkivat. Emännät pysyivät yleensä arvonsa mukaisesti naisten töissä, mutta varsinkin piiat tekivät, mitä käskettiin. Kun Pohjanmaalla kerrottiin talvella tapahtuvasta saven ajosta, todettiin, että yleensä se oli miesten työtä, mutta jos miesväestä oli puutetta, tulivat naisetkin työhön mukaan. Savenajo, jos mikä, oli raskasta työtä, sillä savikuoppa kaivettiin jäätyneeseen maahan ja sieltä savea ajettiin hevosreellä kytömaille lumen päälle. Siinä

joutui piikakin käärimään helmansa ja hakkaamaan jäistä maata. Ojankaivu oli monin paikoin aivan yleisesti naisten ja miesten yhteistä työtä. Metsätöistäkin kerrottiin, että niissä naiset harvemmin kävivät, mutta edes sellainen työ ei ollut mahdotonta.

Vahvoja vai sorrettuja?

1800-luvun talonpoikaisesta yhteiskunnasta vallitseva kuva on risti-riittainen. Toisaalta korostetaan patriarkaalista miesten yhteiskuntaa, jossa lainsäädäntö ja kirkon näkemykset loivat voimakkaan naisten sorron. Lain mukaan naiset olivat avioitumiseensa asti holhouksen alaisia ja avioitumisensa jälkeen miehensä edusmiehisyyden alaisia. Vain leskivaimo olo täysivaltainen, toisin sanoen kelvollinen huolehtimaan itsestään ja omaisuudestaan. 1860-luvulla naimattomille naisille myönnettiin täysivaltaisuus, mutta aviomiehen edusmiehisyyks poistettiin vasta vuonna 1930 voimaan tulleessa avioliittolaissa.

Vaikka naiset olivat virallisella tasolla epäitsenäisessä asemassa, löytyi talonpoikaisyhteiskunnasta tietoja, joiden perusteella naisen asemaa ja roolia voidaan arvioida aivan toisella tavalla. Sananlasku Sääksmäeltä opettaa, että "ellei ole emäntää eikä kaivoa, on parasta lähteä talosta". Molemmat piti olla, muuten talonpidosta ei tullut mitään. On kuitenkin huomautettava, että sananlaskujen perusteella on hyvin vaikea päätellä olosuhteita ja ihmisten asenteita, siksi voimakkaasti monet sanonnat lyövät toisiaan korville.

Ruotsalainen etnologi Orvar Löfgren on omissa tutkimuksissaan käsitellyt talonpoikaisyhteiskunnan työnjakoa ja naisten osuutta tuotannossa. Hän huomauttaa, että naisten töistä on vaikea saada tietoja, koska monet tutkijatkin ovat jättäneet ne vaille huomiota. Usein perinteen kerääjät ovat yksilöineet miesten työt hyvin tarkasti ja naisten töistä on kerätty kaatoluokka "kotiaskareet". Samalla on aliarvioitu taitoa, jolla naiset saivat talouden niukat resurssit riittämään. Toimeentulon kannalta välttämättömiä töitä on tällä tavoin jäänyt unohduksiin.

Löfgren puhuu talonpoikaisyhteiskunnan teknologiasta, jolla hän tarkoittaa kaikkia niitä taitoja, jotka turvasivat materiaalisen selviytymisen. Talonpoikaisessa yhteiskunnassa monet taidot jakau-

tuivat sukupuolen mukaan. Tytöille opetettiin naisten töitä ja pojille miesten töitä. Nämä työt vaativat taitoja, jotka piti myös opettaa seuraavalle sukupolvelle. Naisten taitoihin kuuluivat mm. taito pystyttää kangaspuut ja kutoa kangasta, taito lämmittää leivinuuni ja leipoa, taito pysäyttää verenvuoto, auttaa vasikoivaa lehmää tai taito teurastaa.

Naisten työalue oli laajempi kuin miesten. Monet eri lähteet sekä Ruotsista että Suomesta osoittavat, että naiset tekivät tarvittaessa miesten töitä, mutta miehet eivät juuri poikkeustapauksessaakaan tarttuneet naisten töihin. Näin ollen vain naiset ylittivät sukupuolten välisen työnjaon rajat. Tämän seurauksena naiset tiesivät osaavansa omat naisten työnsä, mutta he tiesivät myös, että miesten työt eivät olleet sen kummallisempia, vaan naiset saattoivat tarvittaessa selviytyä niistäkin. Työnjaon seurauksena naisten maailma oli miehille vieraampi kuin miesten maailma naisille. Naiset tekivät hevostöitä, mutta jos emäntä sairastui, oli lypsäjä haettava naapurista.

Naisten tekemä työ on usein jäänyt näkymättömäksi, mutta varsinkin kriisiaikoina tämä työ nousi selvästi esiin. Karjanhoito ja maitotalous ovat perinteisesti olleet naisten työtä. Vuosina 1867-68, jolloin Suomessa oli nälkävuodet, joutui moni emäntä miettimään, mistä saisi ruokaa perheelleen. Naisten ponnistukset näkyivät tilastoissakin, sillä voin ja juuston vienti ulkomaille nousi huikkeisiin lukemiin. Voin vienti kaksinkertaistui. Voin myynnillä yritettiin hankkia rahaa viljan ostoon. Nälkävuodet olivat paha väestökatastrofi, mutta voidaan kysyä, kuinka paljon pahempi olisi tilanne ollut, elleivät naiset olisi käärineet hihojaan ja ruvenneet valmistamaan voita myyntiin.

Tähän asti olen käsitellyt maaseudun naisia vain yhtenä, yleisenä ryhmänä. Tämä onkin yleisin virhe, mihin sekä tutkimuksessa että kirjallisuudessa on syyllistytty. Varsinkin 1800-luvun loppupuolella, jolloin maaseudun varallisuuserot alkoivat kasvaa, alkoi olla entistä suurempi ero naisilla ja naisilla. Varakkaat talolliset alkoivat seurustella kirkonkylän herrasväen kanssa ja kuilu talollisten ja tilattomien välillä kasvoi.

Olen omassa tutkimuksessani selvittänyt 354 Hämeen maaseudulla (Kangasalla, Pälkäneellä ja Luopioisissa) syntyneen naisen elämän-

vaiheet kehdestä hautaan. Tiedot on saatu seurakuntien rippi- ja historiakirjoista. Tarkastelin naisten työhön menoa, avioitumista, lasten syntymiä, leskeksi jäämistä ja kuolemaa. Aineisto jakautui neljään syntymäkohorttiin siten, että naiset olivat syntyneet vuosina 1826-30, 1846-50, 1866-70 ja 1886-90. Tässä esitelmässä esitettävät tiedot naisten elämänvaiheista perustuvat pääosin juuri tähän tutkimukseen.

Tutkimistani maaseudun naisista vajaa kolmasosa kuului talollisväestöön, runsas neljäsosa oli syntyisin torpasta ja runsas kolmasosa oli tilattomien maatyöläisten tyttäriä. Vajaa kymmenesosa oli syntyisin maatalousväestön ulkopuolelta, siis lähinnä käsityöläis-, kauppias- tai virkamiesperheistä.

"Nuorena vitsa väännettiin"

Lapsuus oli itse asiassa hyvin vaarallinen elämänvaihe. Vielä 1870-luvun alkupuolella kuoli kaikista elävänä syntyneistä lapsesta ensimmäisen ikävuotensa aikana joka viides. Imeväiskuolleisuus kääntyi kuitenkin nopeasti laskuun ja vuonna 1914 kuoli alle vuoden vanhoista enää joka kymmenes. Melkoinen osuus meidän aikamme lukuihin verrattuna, mutta kuitenkin muutamassa kymmenessä vuodessa olivat vastasyntyneen mahdollisuudet selvitä hengissä parantuneet tuntuvasti.

Sekä talollisten että tilattomien tyttärille oli yhteistä, että pienestä asti oli opeteltava työntekeä. Ensimmäisiä töitä olivat karpästen hätisteleminen lehmiä lypsettäessä, marjastaminen ja karjan paimentaminen. Tyttöjä opetettiin listimään nauriita, kuorimaan perunoita, pesemään astioita, lakaisemaan lattiaa ja tietysti hoitamaan pienempiä sisaruksia. Myös käsitöitä opeteltiin pienestä pitäen. Jos nuori tyttö teki työnsä huolimattomasti tai laiskasti, häntä peloteltiin, että ei saa miestä itselleen.

Vaikka lasten työ ei aina ollut yhtä tehokasta kuin aikuisten työ, toi se monessa perheessä tervetulleita lisäansioita. Eräs 1880-luvulla syntynyt nainen on lapsuutta muistellessaan kertonut, miten äiti kehräsi talollisille villoja. Iita-tytöllekin hankittiin rukki heti, kun hän oli kasvanut niin paljon, että pystyi rukkia polkemaan. 10-vuotiaaksi mennessä Iitasta oli jo kehittynyt taitava kehrääjä. Mökkiläisen lapselle työntekeä oli suorassa

yhteydessä sen hetkiseen toimeentuloon ja talollistenkin lapsille työnteon oppiminen merkitsi turvallisempaa tulevaisuutta. "Ei Jumala laiskoja ruoki" opetettiin lapsille.

Kiinni leivän syrjään

Useimpien tyttöjen oli lähdettävä maailmalle leipäänsä tienaamaan. Köyhä maaseudun nuori joutui rippikouluikäisenä ottamaan vastuun omasta toimeentulostaan. Ainoastaan alle 15-vuotiaita pidettiin alaikäisinä (alaikäisyyden päättyminen ei kuitenkaan vielä tarkoittanut täysivaltaisuuden saavuttamista). Osa tytöistä meni jo ennen rippikoulua pikkupiiaksi hoitamaan lapsia. Tällainen työpaikka saattoi olla sukulaistalossa tai -torpassa. Lastenhoito ei ollut pelkästään tyttöjen työtä, muutama huutolaispoikakin on muistellut joutuneensa keinuttamaan lapsen kehtoa ja kaitsemaan talon lapsia - lähes ikäisiään.

Noin kaksi kolmasosaa maaseudun tyttäristä meni 1800-luvun jälkipuoliskolla kodin ulkopuolelle työhön, heistä kolme neljäsosaa piiaksi. Ensimmäinen palveluspaikka löytyi usein läheltä kotia, yleensä 10 kilometrin säteeltä sen hetkisestä asuinpaikasta. Työhön menivät ne, joilla oli kotona niukin toimeentulo. Maatyöläisten, toisin sanoen palkollisten ja itsellisten tyttäristä meni työhön yhdeksän kymmenestä. Torpparien tyttäristä töihin meni runsas puolet ja talollisten tyttäristä joka neljäs. Taloissa riitti aikuistuville lapsille töitä omasta takaa ja jos talossa oli aikuisia lapsia, tarvittiin vähemmän palkollisia. Varsinkin 1800-luvun loppupuolella olisi työ läheisessä Tampereen kaupungissa saattanut jopa houkutella enemmän kuin jatkuva ahertaminen kotitilalla.

1800-luvun kuluessa maaseudun tyttöjen työhönmenoikä nousi jonkin verran. 1880-luvulle asti työhönmenoikä mediaani oli ollut 16-17 vuotta, toisin sanoen puolet oli siihen ikään mennessä lähtenyt kotoaan. Tämä ikäraja nousi 1900-luvun alkuvuosina 19 ikävuoteen. Osansa tässä kehityksessä oli toisaalta elintason nousussa, toisaalta koulutuksen yleistymisessä, mutta myös työnsaantimahdollisuuksien heikkenemisessä. Maatalous alkoi koneistua ja muuttua, jolloin työvoiman tarve pieneni eikä piikoja enää tarvittu niin paljon kuin aiemmin.

Nuoret naiset olivat tärkeä osa maatalouden työvoimasta. Naiset

olivat työssä kymmenkunta vuotta ennen avioitumistaan. Suurin osa naisista ei vaihtanut toisenlaisiin töihin vaan jatkoi piikana tai tehtaassa riippuen siitä, mihin oli ensiksi mennyt. Piioilla saman työn tekeminen ei suinkaan tarkoittanut samaa työpaikkaa, sillä varsinkin naimattomat palkolliset vaihtoivat usein palveluspaikkaa. Alussa mainittu Salmeluksen Siljakin ehti olla monessa paikassa piikana, vaikka kuoli nuorena.

"Naimisiin pääseminen"

Nuoren maaseudun naisen oli pystyttävä osoittamaan, että hänestä tulisi hyvä ja toimelias vaimo. Perinneaineistoissa kerrotaan, miten viljaa leikattiin kilpaa ja jos joku jäi jälkeen, muut kiusoitelivat hidasta leikkaajaa. Kaikkein nöyryyttävintä oli, jos nuoren naisen tai miehen rakkauden kohdetta pyydettiin auttamaan onnetonta hidastelijaa. Tämä kasvatti sekä naisten että miesten siisua ja nuoret ponnistelivat välttymään häpeältä. Joillain paikkakunnilla oli sellainen tapa, että naiset eivät itse hioneet viikatettaan vaan pyysivät jonkun miehen tekemään sen. Sadonkorjuun päätteeksi mies sai sitten korvaukseksi sukat, liivin tai joskus jopa paidan. Näin nainen sai samalla antaa näytteen käsityötaidostaan.

"Naimisiin pääsemistä" teroitettiin nuorten naisten mielissä tavoittelemisen arvoisena. Taloudellista turvallisuutta ja huoletonna tulevaisuutta naimakauppakaan ei taannut, ei ainakaan, jos puolisoiksi tuli maatyöläinen ja sehän oli useimman piian kohtalona. Siitä huolimatta avioituminen merkitsi edes jonkinasteista tulevaisuuden turvaa ja esimerkiksi vaivaishoidon varaan joutuneet naiset olivat usein yksinäisiä, naimattomia naisia.

Naimattomuus yleistyi vuosisadan vaihteessa. Koko maassa avioituminen oli 1910-luvulla poikkeuksellisen alhaista. Selvin ero oli siinä, että kaupunkiin muuttaneet jäivät yleisemmin naimattomiksi kuin maaseudulle jääneet. Tämä kertoo naisten laajentuneista mahdollisuuksista huolehtia itse toimeentulostaan. Jos mieleistä ei löytynyt, ei toimeentulon takia ollut pakko ottaa vähemmän sopivaa.

Maaseudulla naimattomat naiset päätyivät yleensä itsellisiksi, toisin sanoen maatyöläisiksi, jotka eivät olleet ympärivuotisessa työsuhteessa taloon. Naimattomat talollisten tyttäret jäivät useimmi-

ten täti-ihmisiksi veljensä talouteen. Osa heistä lähti 1900-luvulla myös kansakoulunopettajiksi tai muihin töihin.

1800-luvun suomalaisessa maatalousyhteiskunnassa vertaiset naivat vertaisiaan. Tästä pidettiin suhteellisen tiukasti kiinni. Talollisten tyttäret avioituivat yleensä talollisten tai talollisten poikien kanssa. Torpparien ja maatyöläisten tyttäret solmivat avioliiton pääasiassa renkien kanssa. Palkollisen tyttärellä ei ollut suuria mahdollisuuksia päästä talon emännäksi.

Maaseudun varallisuuserojen kasvusta kielii myös se, että talollisten tyttärien avioitumisessa tapahtui selvä käänne 1800-luvun loppupuolella. Vielä 1870-luvulle asti oli lähes neljäsosa talollisten tyttäristä avioitunut maatyömiehen kanssa, mutta myöhemmin enää joka kymmenes talon tytär kävi vihillä maatyöläisen kanssa. Vastaavasti talollissyntyisten sulhasten osuus nousi joka toisesta kolmeen neljästä. Säätysidonnaisuus siis jopa kasvoi. Vastaavasti vain joka kymmenes piika meni naimisiin talollisen kanssa. Jos vertaa piikoja keskenään, oli piikana olleella talollisen tyttärellä suuremmat mahdollisuudet päästä emännäksi kuin piikana olleella maatyöläisen tyttärellä.

Maaseudun perhe

Avioliiton solmiminen merkitsi valtaosalle maaseudun naisista liki parinkymmenen vuoden rupeamaa, jossa lapsia syntyi parin kolmen vuoden välein. Ensimmäinen lapsi syntyi yleensä heti avioliiton alkuaikoina. Lasten syntymien keskimääräinen aikaväli oli sekä talollis- että maatyöläisperheissä 2,7 vuotta. Kun keskimääräinen avioitumisikä oli noin 25-26 vuotta, niin 40 ikävuoteen mennessä naiset ehtivät synnyttää keskimäärin 5 lasta. Korostan kuitenkin, että kysymys on keskiarvoista, sillä toki oli myös perheitä, joissa vaimo synnytti lapsen vuodessa, kaksi parhaassa. Vastaavasti oli sitten niitä perheitä, joissa syntyi vain yksi tai kaksi lasta.

1900-luvulla perhekokoa alettiin rajoittaa sitten, kun sopivaksi katsottu määrä lapsia oli syntynyt. Tällöin naisen elämänskaareissa aika, jonka hän käytti lasten synnyttämiseen, lyheni. Tämä merkitsi sitä, että joka toinen aviovaimo tutkitusta nuorimmasta ikäluokasta ei enää saanut lapsia kymmenen avioliittovuoden jälkeen.

Olen laskenut 1800-luvun keskimääräisen perhekoon seuraavaan taulukkoon. Mukaan on otettu myös lapsettomat pariskunnat, koska niitäkin 1800-luvulla oli. Tämäkin osoittaa, että keskimääräinen perhekoko ei suinkaan ollut niin huikea kuin yleisesti on ajateltu.

Lapsia	Äidin syntymävuosi				Yhteensä
	1826-30	1846-50	1866-70	1886-90	
Syntyneitä	5,1	4,7	5,3	3,8	4,8
Kuolleita	1,7	1,1	1,2	0,6	1,2
Eloonjääneitä	3,4	3,6	4,1	3,2	3,6
	(n=73)	(n=70)	(n=78)	(n=52)	(n=273)

Taulukon perheistä voi havaita kaksi murrosvaihetta. Lapsikuolleisuus laski aluksi keskimäärin yhteen lapseen ja sitten keskimäärin puoleen lapseen. Syntyneisyys laski oikeastaan vasta 1900-luvun perheissä, siis perheissä, joiden äiti oli syntynyt 1880-luvun loppupuolella.

Kaikki lapset eivät syntyneet avioliiton helmoissa. Joka neljännellä maaseudun naisella oli avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia. Piioista joka kolmas sai aviottoman lapsen. Aviottomiin äiteihin ja heidän lapsiinsa suhtauduttiin ristiriitaisesti. Toisaalta yksinäisen lapsen saamista paheksuttiin, toisaalta pidettiin luonnollisena, jos piikatytöllä sattui vahinko käymään. Eräässä kansannaisen elämää 1800-luvulla kuvaavassa kirjoituksessa mainittiin vain ohimennen, että palvelustyttöillä oli usein aviottomia lapsia. Talollisten tyttärillä tämä oli harvinaisempaa. heistä vain joka kymmenes sai yksinäisen lapsen.

Aviottomien lasten yhteydessä puhutaan usein lapsenmurhista ja niiden tavattomasta yleisyydestä 1800-luvulla. Jos 1800-luvun sanomalehtiä olisi uskomisen, niin lapsenmurha olisi ollut koko aikakauden vakavin yhteiskunnallinen ongelma, siksi perusteellisesti kaikki lapsenmurhatapaukset käsiteltiin lehdissä. Tästä on päätelty, että aviottoman lapsen saaminen oli niin hirveä häpeä, että onnettomat tyttöparat yrittivät kätkeä kohtalokkaan erehdyksensä surmaamalla vastasyntyneensä. En väitä, että aviottoman äidin asema 1800-luvulla olisi ollut helppo, mutta verrattuna siihen, miten yleisiä aviottomat lapset olivat, lapsenmurhia tehtiin todella vähän. Ne saivat vain kohtuuttoman huomion osakseen.

Vuonna 1880 Suomessa tehtiin tilastojen mukaan 19 lapsenmurhaa. Vaikka vain puolet lapsenmurhasta olisi saatu selville, oli niiden osuus syntyneestä yli 5 000 aviottomasta lapsesta niin pieni, että lapsenmurha ei ollut mikään ratkaisu aviottoman lapsen aiheuttamiin ongelmiin. Aviottomien lasten osuus kaikista syntyneistä vaihteli 1800-luvun loppupuolella 7 - 10 prosentin paikkeilla. Jossakin määrin oli havaittavissa asenteiden tiukkenemista, sillä sivistyneistön asenteet olivat ahtaammat kuin rahvaan ja yläluokan ihanteita istutettiin 1800-luvun loppupuolella kansan keskuuteen.

Lapsi ei välttämättä ollut edes este äitinsä avioitumiselle. Noin joka viides aviovaimo oli saanut lapsen ennen naimisiin menoaan. F.E.Sillanpää on kiteyttänyt naisen elämänkaaren seuraavasti:

"niin se tyttö sitten on piikana ja aikanaan siitä tulee mökin akka, jonka mies ei ämmänsä entisiä vaihteita kysele. Kun hoitaa mukulat, lehmän ja muun huushollin, niin saa mitä kuuluu".

Loppuelämä leskenä

Lähes kaksi kolmasosaa maaseudun naisista jäi leskeksi. Naisten elinikä oli pitempi kuin miesten ja naiset olivat avioituessaan yleensä jonkin verran nuorempia kuin puolisonsa. Joillakin naisilla leskeys oli pitempi osa elämänkaaresta kuin avioaika. Puolet leskistä eli vielä yli 15 vuotta miehensä kuoleman jälkeen ja joka viides eli yli 30 vuotta. Keskimääräinen leskeksijäämiskä oli 55,5 vuotta. Hajonta oli kuitenkin melkoinen, sillä nuorin oli leskeksi jäädessään 21 vuotias ja vanhin 88 vuotias. Avioituminen ei yleensä enää tullut ajankohtaiseksi, sillä ainoastaan joka kymmenes leskivaimo meni uudestaan naimisiin. Tuskin lienee yllätys, että nämä olivat pääasiassa nuorena leskeksi jääneitä naisia.

KIRJALLISUUTTA:

Kalenteri Suomen Naisten Työstä. Toimittanut Suomen Naisyhdistys, Helsinki 1894

Kuvauksia kansannaisen elämästä maalla. Suomen Naisyhdistyksen ulosantama. Porvoo 1890

Löfgren, Orvar, Kvinnfolksgöra - om arbetsdelning i bondesamhället, Kvinnovetenskaplig Tidskrift 3/1982

Markkola, Pirjo, Emännäksi, piiksi vai tehtaaseen. Tampereen ympäristössä syntyneiden naisten elämänvaiheita 1830-luvulta 1930 luvulle. Teoksessa Yksilö ja yhteiskunnan muutos. Juhlakirja Viljo Rasilan täyttäessä 60 vuotta 22.1.1986. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol 202

Nainen ja naisen työ Suomessa. Toimittanut Uniooni Naisasia-liitto Suomessa. Helsinki 1893

Ruoppila, Veikko, Kansa lastensa kasvattajana. Porvoo 1954

Sillanpää, F.E., Nuorena nukkunut